

Н. Полішко,старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРИЙНЯТТЯ ЖІНОК НА СЛУЖБУ В ПОЛІЦІЮ: ДОСВІД ДЕЯКИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Постановка проблеми. Проблема дискримінації жінок є одним із важливих явищ як в окремо взятому суспільстві, так і у всьому світі. Саме така обставина спонукала Організацію Об'єднаних Націй та інші міжнародні організації до розробки й затвердження ряду міжнародних документів, метою яких є забезпечення рівності й справедливості у сфері праці жінок, у тому числі й тих, хто несе службу в різних правоохоронних структурах.

Серед таких необхідно виділити: «Загальну декларацію прав людини», яка була прийнята 10 грудня 1948 р. на Генеральній Асамблеї ООН та яка проголосила принцип рівноправності, акцентуючи увагу на тому, що кожна людина повинна бути наділена всіма правами й свободами; «Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок», прийнятою Резолюцією ООН 18 грудня 1979 р., яка утвердила права людини, гідність і цінність людської особистості й рівність чоловіків і жінок; Резолюцію № 1325 Ради Безпеки ООН, яка прийнята 31 жовтня 2000 р. «Жінки у 2000 році: рівність між чоловіками й жінками, розвиток і мир в XXI столітті». Важливе значення для розв'язання окресленої проблеми мають і ряд конференцій, проведених за участю багатьох країн. Зокрема, це Четверта всесвітня конференція щодо становища жінок (м. Пекін (Китай), 4–15 вересня 1995 р.), на якій було вироблено План дій щодо покращення становища жінок у всіх сферах суспільного й приват-

ного життя та боротьби з дискримінацією, та міжнародна конференція «Жінки в правоохоронних органах» (м. Бішкек, (Киргизстан), 16 жовтня 2014 р.), де було розроблено стратегічний План розвитку Асоціації жінок-поліцейських, визначені подальші кроки й механізми досягнення гендерного балансу в системі органів внутрішніх справ Киргизстану й в регіоні Центральної Азії [1, с. 41].

Завдяки таким зусиллям натеper жінки-поліцейські займають чільне місце в системі поліцейської діяльності, але так було не одразу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти започаткування добору жінок на службу в поліцію та їх залучення до сфери професійної поліцейської діяльності в різних зарубіжних країнах були предметом наукових досліджень таких фахівців, як В.В. Бобирьов, Н.В. Бихтіна, Р.А. Бикова, А.В. Губанов, А.С. Душкін, С.А. Жбанова, Г.Е. Журавльова, Т.М. Заніна, В.Г. Зазикін, В.В. Закатов, Л.С. Кравчук, Ю.М. Кофтіна, С.В. Мохова, Н.В. Мартіросова, М.В. Пряхіна, К.Д. Ридченко, К.С. Смірнов, А.О. Стаханов, І.Ч. Шушкевич, О.О. Чурсін, М.В. Щелкунова й ряд інших.

Формулювання цілей статті. Дослідити основні історичні передумови, які спонукали ті чи інші зарубіжні країни звернутися до питання залучення жінок до сфери поліцейської діяльності, визначити особливості прийняття жінок на службу

в поліцію та з'ясувати вплив зарубіжного досвіду на формування кадрового складу жінок-поліцейських у нашій державі.

Виклад основного матеріалу. «Загальносвітовий стаж» служби жінок у поліції становить понад ста років.

За даними деяких досліджень залучення жінок на службу до правоохоронних органів відбулося в США в середині XIX століття. Варто відзначити, що період становлення був тривалим, оскільки остаточно завершився лише в 70-х рр. минулого століття та був пов'язаний із прийняттям ряду антидискримінаційних законодавчих актів, якими жінки та чоловіки отримали рівність прав. Необхідність використання жінок у правоохоронній сфері було пов'язано також із тим фактом, що в першій половині XIX століття в США у зв'язку зі зростанням емансипації жінок виникла гостра потреба в жінках-наглядачках для виконання певних функцій у жіночих тюрмах. У цей час (1828 р.) було прийнято закон, відповідно до якого було розмежовано службові приміщення для наглядачів чоловічої та жіночої статі, а в 1932 р., знову ж таки на рівні закону, були сформульовані права наглядачок. Трохи згодом, а саме в 1845 р. як наглядачки (матрони) за ув'язненими особами жіночої статі вперше були використані жінки, й вже в 1878 р. за сприяння Союзу Поміркованих Жінок-Християнок (Women's Christian Temperance Union) більшість посад наглядачок у в'язницях США були зайняті жінками.

Разом із тим лише в 1888 р. роботу жіночого персоналу з жінками-злочинницями й неповнолітніми правопорушниками було вперше визнано офіційно. Так, приміром, у штатах Массачусетс і Нью-Йорк було прийнято закон, що зобов'язував поліцейські департаменти міст із населенням понад двадцять тисяч брати на службу жінок-наглядачок для роботи

зі злочинницями. Завдяки цьому вже до 1890 р. наглядачки (матрони) стали звичним явищем для великих міських поліцейських відділків.

Історичні процеси індустріалізації, урбанізації та міграції на початку XX століття викликали величезний ріст таких негативних явищ, як проституція, жорстоке поводження з дітьми, розбещення неповнолітніх, злочини, вчинювані на сексуальному й побутовому ґрунті, а також дитяча бездоглядність. Все це вимагало зміни не лише структури поліцейських управлінь, перегляду покладених на них функцій, але й максимально можливого залучення жінок у правозастосовній сфері.

Аналізуючи проблематику залучення жінок на службу в поліцію, Т.М. Заніна й А.С. Петранцов вказують, що перша жінка на службі в поліції з'явилась в 1910 р. Саме цього року керівництво поліцейського департаменту м. Лос-Анджелес (США) прийняло рішення про зарахування до штату на постійну роботу Еліс Стеббінс Уелс, яка згодом стала організатором національного руху за прийняття жінок на поліцейську службу й першим президентом міжнародної Асоціації жінок-поліцейських (International Association of Policewomen, IAP). До 1915 р. в США жінки несли службу в поліції 25 міст у 20 штатах країни [2, с. 30].

Цього ж 1915 р. за підтримки Міжнародної Асоціації Начальників Поліції (ІАСР) у м. Балтиморі (США) була створена Міжнародна Асоціація Жінок-поліцейських. Асоціацією було вперше розроблено проєкт Концепції найму жінок до поліцейських відділків для виконання наглядової та профілактичної роботи щодо жінок і неповнолітніх. Зрештою, саме в цьому документі було закладено основи рівних із чоловіками прав і можливостей кар'єри жінки-поліцейського [3].

У другій половині XX століття (50–60 рр.) ряд поліцейських відділків стали брати на роботу жінок

для виконання внутрішньої, канцелярської, зв'язкової, агентурної діяльності. Однак не дивлячись на те, що жінки мали спеціальний однострій, вони продовжували бути цивільними службовцями й не були приведені до присяги. До кінця 60-х років у результаті проведення експериментів із метою встановлення критеріїв відповідності персоналу посадовим вимогам відбулася значна зміна ділової оцінки співробітників-жінок керівниками поліції, що значною мірою вплинуло на процес відбору й розвитку жіночого персоналу.

Наступний етап на шляху закріплення статусу жінок-поліцейських пов'язується з прийняттям Генеральною Асамблеєю ООН у 1979 р. Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, яка закріпила рівні права чоловік і жінок у сфері зайнятості. Жінки отримали право на подання судових позовів до керівництва поліцейських управлінь, які незаконно відмовляли жінкам у прийомі на службу.

З огляду на вищенаведене можна припустити, що після законодавчого закріплення прав жінок 70-ті рр. минулого століття слід вважати початком нового періоду залучення жінок до діяльності в правоохоронній сфері. Вже з середини 70-х рр. спостерігається значне збільшення кількості жінок, прийнятих на службу в поліцію. Суттєвим кроком, що характеризує зміну статусу жінок-поліцейських, стало їх залучення до виконання деяких професійних функцій, таких, як патрулювання, розслідування окремих видів злочинів, регулювання дорожнього руху.

Нині в США не існує жодних обмежень у функціональних обов'язках співробітниць і жодних перешкод в їх кар'єрному рості по службовій лінії. Проходження служби в поліції регулюється законодавством про державну службу (як локальним, так і штатів) і законами про поліцію, окружними директивами. У деяких

підрозділах прийняті нормативні акти, які спеціально регламентують використання жіночого персоналу. Приміром, у Вашингтоні служба жінок-патрульних здійснюється на підставі спеціально прийнятої директиви.

У 70-х роках ХХ століття в поліції США несло службу близько 2% жінок, проте вже в 1991 р. в американській поліції жінки склали понад 9% від загальної кількості всього особового складу. На 2016 р. кількість жінок-поліцейських у США складала понад 13%. Більшість із них проходять службу у федеральних підрозділах (20% спеціальних агентів ФБР – жінки). Близько 200 жінок-поліцейських займають у США керівні посади (1%), а дві співробітниці очолюють галузеві департаменти федеральної поліції. Серед керівників середньої ланки жінки складають: 7% на посадах капітанів і вище; 10% – на посадах лейтенантів і старших сержантів поліції, але більшість жінок у поліції обіймають рядові посади. Усього ж у правоохоронних структурах США служить понад 100 тисяч жінок. Останнім часом поліцейські навчальні заклади США збільшили кількість дівчат, які в них навчаються. Приміром, у поліцейській академії м. Сан-Хосе 50% тих, хто проходить навчання – дівчата [4].

У таких країнах, як Ірландія, Ізраїль, Канада жінок на службу в поліцію стали брати лише в другій половині ХХ століття.

В Європі, а саме в Німеччині, було започатковано залучення жінок до правоохоронної діяльності як соціальних працівниць, які вели облік безпритульних дітей і жінок – так званих працівниць комерційного сексу. Першою жінкою, яка почала працювати в поліцейському відділі, стала жителька м. Штутгарт Генрієт Арндт, яка в 1903 році була прийнята в штат як «помічниця поліції». Вже через десять років жінки-поліцейські несли службу в 35 містах Німеччини (Прусія, Баден, Саксонія, Гамбург).

Але під час правління Гітлера жіночі підрозділи були ліквідовані. Керівники німецької поліції ввели в практику зарахування на роботу жінок, які мали досвід соціального характеру – викладання, догляд за дітьми, соціальне обслуговування. Крім того, співробітниці протягом року проходили спеціальну підготовку, де викладались дисципліни, необхідні для роботи з жінками й дітьми [5, с. 136].

У сучасний період у багатьох країнах Європи, в тому числі й Німеччині, простежується загальна тенденція до зростання кількості жінок на службі в поліції, а також здійснюється активне залучення жінок до виконання всього комплексу задач, покладених на органи поліції по боротьбі зі злочинністю.

У 1907 р., перейнявши досвід Німеччини, у Швеції також почали залучати до служби в поліції жінок.

Схожа ситуація була й в Англії, де в 1914 р. внаслідок нестачі робочої сили в результаті національної військової повинності було засновано корпус жіночої поліції. Серед основних напрямків діяльності цього корпусу були такі: патрульно-постова служба, регулювання дорожнього руху, розслідування дорожньо-транспортних пригод, забезпечення охорони громадського порядку. Разом із тим англійське суспільство по-різному ставилося до служби жінок у поліції – більшість громадян вважали, що жінки-поліцейські не повинні бути наділені рівними із чоловіками-поліцейськими правами й обов'язками. Та вже в 1923 р. завдяки створенню Асоціації жінок-поліцейських у США у Великобританії була введена посада жінки-констебля, яка була наділена всіма повноваженнями поліцейського: забезпечення правопорядку, охорона власності й захист громадян на території обслуговування. Пізніше у Великобританії було видано Статут жіночої поліції, яким було зрівняно права чоловіків і жінок – співробітників поліції. З цього часу жіноча поліція

почала розвиватися та розширювати свій штат.

Деякі дослідники підкреслюють, що така поліція стала незамінною в роки Другої світової війни, хоча після її закінчення під час відбору на службу до правоохоронних органів знову почала надаватись перевага чоловікам. Така ситуація кардинально змінилася після прийняття закону про заборону дискримінації за ознакою статі.

У 1979 р. у Великобританії було прийнято закон, який затвердив принцип рівності в поліцейській діяльності, й керівництво поліції визнало, що будь-який співробітник поліції незалежно від статі може бути залучений до виконання будь-якого виду правоохоронної діяльності, необхідно лише враховувати індивідуальні здібності співробітника поліції [6, с. 20].

Поступово кількість жіночого персоналу в поліції Великобританії стала збільшуватись. На законодавчому рівні стали розроблятися деякі гарантії для жінок-поліцейських. У 1975 р. було прийнято закон про захист зайнятості, який надавав жінкам право на збереження заробітної плати на період у шість тижнів до й після народження дитини, а вже в 1993 р. було прийнято закон про реформу профспілок, яким заборонялось звільняти вагітних жінок [2, с. 30–33].

Натепер у Великобританії атестований жіночий персонал поліції використовується для виконання таких функцій: патрулювання на вулицях і шосейних дорогах із метою запобігання порушень громадського порядку; регулювання руху й забезпечення дотримання правил безпеки на дорогах; розслідування дорожньо-транспортних пригод; забезпечення порядку в місцях масового скупчення людей; розслідування на місці злочинів проти власності; участь у розшуку жінок і дітей; надання допомоги жертвам статевих злочинів; супровід жінок і дітей під час

транспортування до медичних закладів або з них, до місць ув'язнення, місця попереднього тримання, в державні школи для малолітніх правопорушників; обшук та охорони жінок-ув'язнених, а також жінок, що вчинили спробу самогубства й тримаються під вартою в лікарнях; планування та проведення науково-дослідних робіт; канцелярської роботи; професійного навчання; виконання функцій детективів тощо.

У поліції Великобританії нині несуть службу 36 тисяч жінок, що складає 20% від усього особового складу поліції країни. Позитивним прикладом є призначення в 1995 р. шефом поліції Ланкаширу жінки – Пауліни Клер.

Служба жінок у Національній поліції Франції також має свою історію, яка бере початок із 1966 р., коли жінок вперше допустили до участі в конкурсі по заміщенню поліцейських посад. На перших порах жінок у поліції залучали виключно для роботи з неповнолітніми, а згодом їх участь поширилась і на інші служби. Так, у 1977 р. вперше в історії Франції декілька жінок було призначено на посаду комісарів поліції.

Натепер зайнятість жінок у поліції Франції складає: 61% співробітників Національного наукового інституту поліції (ІНПС); 43% Головного управління Національної поліції (DGPN); 41% Управління кадрів Національної поліції (DRCPN); 34% Центрального управління судової поліції (DCPJ); 33% Генеральної інспекції Національної поліції (IGPN); 29% Головного управління внутрішньої безпеки (DGSI); 28% штату штаб-квартир поліції Парижа (ПП); 27% Центрального управління громадської безпеки (DCSP); 25% Центрального управління прикордонної поліції (DCPAF); 19% Управління міжнародного співробітництва (DCI); 12% Служби захисту (SDLP); 7% Центрального управління республіканських охоронних компаній (DCCRS); 6% штату

Сил втручання Національної поліції (FIPN), таких, як Рейд і Національна поліцейська група (GIPN). Однак попри ці показники жінки складають лише 27% від загальної кількості співробітників [7, с. 149].

Одним із підрозділів, який здійснює поліцейську діяльність у Франції, є жандармерія, де 20% штатної чисельності складають жінки. Жінки отримують однаково із чоловіками заробітну плату, однаковими є і умови прийому в жандармерію, за винятком нормативів фізичного навантаження. Попри це для того, щоб жінка самостійно виконувала службові обов'язки, їй необхідно прослужити не менше 10 років. До 1982 р. жінкам доручалось ведення лише адміністративних справ (кадрова робота, робота з документами тощо). У 1987 р. Ізабель Гуйон де Марітенс вперше в історії поліції Франції отримала звання офіцера жандармерії, а у 2013 р. вона ж була першою, хто була призначена генеральним директором жандармерії [7, с. 151].

Жінки в поліції Нідерландів складають близько 28% від загальної кількості працівників поліції, до того ж 18% наділені поліцейськими повноваженнями, а 50% є службовцями з-поміж цивільних осіб.

У 1989 р. за фінансової підтримки уряду Нідерландів була створена «Європейська мережа жінок-поліцейських», метою якої стала оптимізація становища жінок-поліцейських у поліцейських службах країн Євросоюзу й інших держав Європи. Для цього основними напрямками роботи вказаної міжнародної структури є: обмін інформацією та досвідом; навчання жінок, які несуть службу в поліції; організація конференцій і семінарів, які, окрім іншого, містять тематику боротьби проти сексуального переслідування в межах компетенції поліції; просування співробітництва й встановлення ділових контактів жінок, які працюють у поліції всіх країн Європи. На 2014 р. «Європейська мережа

жінок-поліцейських» має своїх представників у 28 країнах [8].

Можна з упевненістю стверджувати, що більшість країн у світі намагаються за допомогою різноманітних заходів залучити до служби в поліцію якомога більшу кількість жінок. У Скандинавії навіть ставлять за мету, щоб в лавах поліції працювало не менш як 40% жінок [9].

Таким чином, нині практично у всіх країн Європи й США однією із задач керівників кадрових апаратів поліції є найефективніший набір у поліцію необхідної кількості жінок для виконання різноманітних поліцейських функцій.

Висновки. Отже, вперше використання жінок на службі в правоохоронних органах почали в США в середині XIX століття. Поява жінок у поліцейських структурах висунуло на один рівень із каральною функцією поліції профілактичну.

Вивчення процесу залучення жінок на службу до поліції в різних країнах дозволяє зробити висновок про те, що використання жінок-поліцейських розвивалось у сповільненому темпі. На початку кадрові служби наймали на роботу жінок для виконання обмежених видів діяльності, вони не мали спеціальної підготовки й поліцейських повноважень. І лише після того, як керівництво визнало їх ефективність у роботі, пов'язаній із жінками й дітьми, співробітниця почали проходити професійну підготовку й отримувати повноваження поліцейських.

Історичний аналіз використання жінок у поліції також дозволяє дійти висновку, що активне залучення жінок на службу в правоохоронні органи, зокрема в поліцію, сприяло підвищенню ефективності їхньої діяльності. Залучення жінок на службу в поліцію розв'язало проблеми з некомплектом кадрів, що також дозволило планомірно й стабільно розв'язувати завдання щодо забезпечення правопорядку, що є головним завданням поліції. У цілому ж удосконалення

правового регулювання служби жінок у поліції сприяло удосконаленню роботи поліції у сфері забезпечення правопорядку й боротьби зі злочинністю.

У статті розглянуто питання залучення жінок до несення служби в поліції деяких зарубіжних країн у його історичному розвитку. Автором статті підкреслено, що проблема дискримінації жінок є одним із важливих явищ як в окремо взятому суспільстві, так і у всьому світі. Саме така обставина спонукала Організацію Об'єднаних Націй та інші міжнародні організації до розробки й затвердження ряду міжнародних документів, метою яких є забезпечення рівності й справедливості у сфері праці жінок, у тому числі й тих, хто несе службу в різних правоохоронних структурах.

Здійснений аналіз зарубіжної літератури й законодавства дозволив автору сформулювати висновки, що першою країною, яка стала залучати жінок до поліцейської діяльності, стали Сполучені Штати Америки, а згодом така практика поширилась і на країни Західної Європи. Автор спирається на офіційні дані, за якими досвід роботи жінок у поліції в Сполучених Штатах Америки розпочався в середині XIX століття. У таких країнах Європи, як Великобританія, Німеччина, Франція та інші жінок на службу в поліції почали залучати в 30-х роках минулого століття. У таких країнах, як Ірландія, Ізраїль, Канада жінок на службу в поліцію стали брати лише в другій половині XX століття.

У результаті здійсненого дослідження автором встановлено, що спочатку поліцейська діяльність жінок, в основному, здійснювалась у таких напрямках: патрульно-постова служба, регулювання дорожнього руху, розслідування

дорожньо-транспортних пригод, забезпечення охорони громадського порядку.

Вивчення процесу залучення жінок на службу до поліції в різних країнах дозволяє зробити висновок про те, що на початку кадрові служби наймали на роботу жінок для виконання обмежених видів діяльності, вони не мали спеціальної підготовки й поліцейських повноважень. І лише після того, як керівництво визнало їхню ефективність у роботі, пов'язаній із жінками й дітьми, співробітниці почали проходити професійну підготовку й отримувати повноваження поліцейських.

Автор констатує, що залучення жінок на службу в поліцію розв'язало ряд проблем, зокрема це й питання некомплекту кадрів. Загалом удосконалення правового регулювання служби жінок у поліції сприяло покращенню роботи поліції у сфері забезпечення правопорядку й боротьби зі злочинністю.

Ключові слова: служба в поліції, поліцейська діяльність, жінка-поліцейський, статус жінки-поліцейського, професійний відбір.

Polishko N. Historical and legal aspects of recruiting women to the police: the experience of some foreign countries

The article considers the issue of involving women in the police service of some foreign countries in its historical development. The author of the article emphasizes that the problem of discrimination against women is one of the important phenomena both in the individual society and around the world. It is this circumstance that has prompted the United Nations and other international organizations to develop and approve a number of international instruments aimed at ensuring equality and justice in the field of women's work, including those serving in various law enforcement agencies.

An analysis of foreign literature and legislation allowed the author to conclude that the first country to involve women in policing was the United States, and later, this practice spread to the countries of Western Europe. The author relies on official data, according to which the experience of working in the police force in the United States began in the middle of the 19th century. In such European countries as Great Britain, Germany, and France, women began to be recruited to serve in the police in the 1930s. In countries such as Ireland, Israel, Canada, women began to be recruited into the police service only in the second half of the twentieth century.

As a result of the study, the author found that in the beginning, women's policing was mainly carried out in the following areas: patrol service, traffic regulation, accident investigation, public order.

A study of the process of recruiting women into the police in different countries suggests that in the beginning, personnel services hired women to perform limited activities; they did not have special training and police powers. It was only after management recognized their effectiveness in work related to women and children that female employees began to receive professional training and police powers.

The author states that the involvement of women in the police service has solved a number of problems; in particular, it is the solution of the issue of staff shortages. In general, the improvement of the legal regulation of the service of women in the police has contributed to the improvement of police work in the field of law enforcement and the fight against crime.

Key words: police service, policing, female police officer, status of female police officer, professional selection.

Література

1. Мохова С.В. *Организационно-правовые основы службы женщин в полиции России и зарубежных стран.* Челябинск : 2016. 109 с.
2. Занина Т.М., Петранцов А.С. *Зарубежный опыт организации и правового регулирования службы женщин в полиции.* Вестник Воронежского института МВД России. 2015. № 4. С. 30–33.
3. Caiden G.E. *Police Revitalization.* Lexington, 1977. 136 p.
4. Женщины на службе в полиции. URL: <http://gender.mvd.kg/en/gendernoepartnerstvo-i-obmen-opytom/38-zhenshchiny-na-sluzhbe-v-politsii> (дата обращения: 01.07.2020).
5. Губанов А.В. *Полиция зарубежных государств: организационно-правовые основы, стратегия, тактика, кадровое обеспечение деятельности, международное полицейское сотрудничество.* Москва : Московская Академия МВД России, 2001. 220 с.
6. Щелкунова М.В. *Организационно-правовые основы службы женщин в полициях зарубежных стран : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.13.* Москва : 1999. 22 с.
7. Матвеев С.П. *Организация полицейской деятельности: французский опыт.* Вестник Воронежского института МВД России. 2018. № 4. С. 147–153.
8. Kernegevens *Nederlandse Politie.* Den Haag, 2013. 17p.
9. Bell D. *Policewomen: Myths and Reality.* *Journal of Police Science and Administration.* 1982. № 10. P. 112–120.